

מערכת ההגנה של "המדינה האסלאמית" במוצול: כיצד מערכת ההגנה שהפעילה "המדינה האסלאמית" במוצול עתידה לבוא לידי ביטוי במערכה הבאה לכיבוש עזה

מבצע "מהלומת העיט", שנערך במוצול שבעיראק בשנים 2016-2017, כולל בתוכו מאפיינים רבים של הלחימה העכשווית נגד ארגוני טרור סמי-צבאיים ברחבי העולם. קרב ההגנה שניהל ארגון "המדינה האסלאמית" במוצול יכול בהחלט לשמש מקור השראה לתנועת חמאס בעזה בהיערכותה להגנה

חחילת מתקפת-הנגד של הארגון בבית החולים אל-סלאם. במערך האבטחה ניהל הארגון קרב שהיה סדור שהתבסס על מערכי ביניים. את המבנים שהעריך כי הצבא העיראקי יכבוש הכין מראש ללחימה באמצעות חפירה תת-קרקעית ענפה

במהלך מבצע "מהלומת העיט" לשחרור מוצול בעיראק מידי "המדינה האסלאמית", הפעיל הארגון מערכת הגנתית שלמה ומתקדמת שסייעה לו לשמר את כוחותיו בעיר ולאתגר את התוקף במגוון דרכים. טכניקות אלה הן השראה לארגוני טרור סמי-צבאיים רבים ברחבי העולם, ועשויות לשמש את תנועת חמאס בעזה. העיר עזה וערים גדולות אחרות במרחב הרצועה דומות במאפייניהן הגאוגרפיים למוצול. דמיון זה מחזק את ההשערה שחמאס תשתמש בטכניקות שנקט הארגון במוצול ותיישם אותן מול כוחות צה"ל, במערכה הבאה על כיבוש הערים במרחב רצועת עזה. בניגוד למאמרים הקודמים שכתבו על קרב זה¹, מטרת המאמר לבחון את מערכת ההגנה הכוללת שנקט הארגון על-מנת להגן על מוצול, ולהציע פתרונות שיסייעו לנו ללמוד מטעויותיו של צבא עיראק.

מוצול בראי העקרונות של "המדינה האסלאמית"

עם פלישתה של ארצות-הברית לעיראק ב-2003, העביר הארגון שבהמשך כונה רשמית "המדינה האסלאמית" (דאעש) את עיקר פעילותו מאפגניסטן לעיראק. ב-2011 ניצל מנהיג הארגון אבו אל-בכר אל-בע'דאדי את חולשתה הפוליטית והצבאית של ממשלת עיראק (בעקבות עזיבת כוחות הקואליציה המערבית) ואת שנאתם העזה של הסונים כלפי

על-מנת להבין את חשיבותה של מוצול עבור הארגון, יש להבין את מדיניות כיבוש השטחים שלו, המבוססת על חמישה עקרונות:²
1. **העיקרון הדתי** - על הארגון להשתלט על האוכלוסייה הסוניית ולאכוף עליה את "השריעה". לאחר מכן יש לעבור למדינות מוסלמיות אחרות, ובהמשך להשתלט אף על מדינות מערביות.

השיעים במדינה השסועה, וניצל אותן כדי להשתלט על שטחים רבים במדינה. במהלך 2014 השתלט הארגון על ערים גדולות בסוריה ובעיראק, בהן אל-רקה ופלוג'ה, וביוני כבשו לוחמיו את עיר הנפט מוצול, השנייה בגודלה בעיראק. בעקבות הכיבוש הכריז דובר הארגון על ההקמה הרשמית של "המדינה האסלאמית" בהנהגתו של אל-בע'דאדי - "החליף".

רס"ן אלעד ברטוב, סמג"ד בא"ח צנחנים המאמר נכתב בהיותו חניך במל"ט

בטרור. למאבק הצטרפו גם קבוצות רבות מהאזור שהתלכדו לגוף משותף, בהם הפשמרגה הכורדית וארגון אל-חאשד אל-שעאבי. איחוד הכוחות העניק לוחמים מקרב הקואליציה יתרון מספרי, שהתבטא ביחס של עשרה לוחמים מקרב כוחותיהם, מול לוחם אחד של "המדינה האסלאמית" במוצול.

הכיתור, הקרב וההגנה בדרך לשחרור מוצול

הקרב על שחרור העיר מידי "המדינה האסלאמית" החל ב-16 באוקטובר 2016, עם הכרזתו של ראש ממשלת עיראק, חידר אל-עבאדי על פתיחת השלב הראשון במערכה, מבין שלושה:

שלב ראשון - הניסיון לכיתור מוצול. בשלב זה ניסו הכוחות הקרקעיים של הקואליציה לכתר את העיר ולבודד את לוחמי הארגון השוהים בה. המטרות שהוצבו בשלב זה לא הושגו משום שהארגון הצליח לשמור על ציר אחד פתוח מצפון-מערב, מכיוון היישוב תל-עפר. במהלך שלב זה, שבו התבצעה הלחימה בשטחים הפתוחים המדבריים שסובבים את העיר, שחק הארגון את הכוחות העיראקיים בכפרים שסובבים את העיר, והקשה על כוחות הקואליציה בתקיפותיהם האוויריות, הן באמצעות הצתת שטחים שגרמו לשריפות רבות ושיבשו את יכולת התצפית האווירית, והן בשימוש באזרחים כמגינים אנושיים⁶ במרחבים שנועדו להפצצה.

הגדולות. עד הקרב על מוצול נערכו ב"מדינה האסלאמית" להגנה בעיקר על ערים קטנות יותר, כמו כובאני ופלוג'ה. ההכנות לחימה במוצול כללו, בין השאר, הטלת סגר על התושבים במטרה להשאיר כמה שיותר מהם בבתים, כך שישמשו בהמשך מגן אנושי; חפירת רשת תעלות בין מרחבי הלחימה;³ מיקוש צירי התנועה בעיר ושל המובילים אליה; וכן יצירת מסך עשן מעליה, כדי להגביל את יכולות התצפית האווירית אל הנעשה בתוכה.⁴

בתחילת 2015 ניהלו לוחמי "המדינה האסלאמית" בעיקר קרבות התקפה, והפגינו יכולת לרכז מאמץ נגד יעדים נבחרים. לאחר כחצי שנה, בעקבות תיאומים שנערכו בין כוחות רבים שתקפו אותו, נאלץ הארגון לעבור להגנה על הערים הגדולות

מול כוחו ההולך ועולה של ארגון "המדינה האסלאמית" והסכנה הטמונה בו, הנהיגה ארצות-הברית קואליציה בין-לאומית והקימה את CJTF (Combined Joint Task Force) - "כוח המשימה הרב-זרועי משולב הצבאות" - שסיפק לכוחות המקומיים מעטפת אווירית, צבאית ומדינית⁵ נגד "המדינה האסלאמית". עם הכוחות המקומיים שנועדו ללחום בעיר נמנו לוחמי צבא עיראק, המשטרה הפדרלית העיראקית והכוחות ללוחמה

העיר מוצול ונהר החידקל החוצה אותה. בחינת מאפייניה של מוצול מבהירה מדוע בחר הארגון להשתלט דווקא עליה. המיקום האסטרטגי והנכסים הכלכליים המרכזיים כמו הסכר שעל הנהר, היו חלק מהותי מההכרעה

2. **העיקרון הדמוגרפי** - לאחר ההשתלטות המסיבית על האוכלוסייה הסונית, הנתפסת כנוחה יותר לכיבוש ולחניון, ולאחר יצירה של בסיס נוח באזור - יש לצאת לאזורים כורדיים, שיעיים וכדומה.
  3. **העיקרון הכלכלי** - יש להשתלט על מאגרי נפט גדולים ועל סכרים מרכזיים במדינה. נוסף על כך, כדי לסייע למדיניות הפנים ולמדיניות המלחמה של "המדינה האסלאמית" יש לשחור בעתיקות שדודות מהאזורים שנכבשו, בעיקר בשוק השחור של העתיקות.
  4. **העיקרון התעמולתי** - יש לכבוש ערים היסטוריות ומסגדים עתיקים ומפורסמים (לדוגמה, מסגד א-נורי במוצול) ובכך לחזק את מעמדה של "המדינה האסלאמית" בעיני האוכלוסייה המוסלמית מבית ומחוץ.
  5. **העיקרון הצבאי** - יש לקדם מהלכים צבאיים ששיגו את יעדי המלחמה הסופיים של הארגון.
- בחינת מאפייניה של מוצול לצד סקירת עקרונות הארגון מבהירה מדוע בחר הארגון להשתלט דווקא עליה ולפעול בה. מדובר בעיר מוסלמית סונית בת כשני מיליון תושבים, הממוקמת בצומת צירים אסטרטגי, ובה נכסים כלכליים מהותיים כמו הסכר של מוצול על נהר החידקל ותעשיות רבות. כמו כן, העיר משופעת בנכסים היסטוריים, וכיבושם אכן הביא לארגון פרסום בין-לאומי נרחב, כמו גם עצם כיבושה של עיר בסדר גודל כשלה.
- בתחילת 2015 ניהלו לוחמי "המדינה האסלאמית" בעיקר קרבות התקפה, והפגינו יכולת לרכז מאמץ נגד יעדים נבחרים. לאחר כחצי שנה, בעקבות תיאומים שנערכו בין כוחות רבים שתקפו אותו, נאלץ הארגון לעבור למגננה בכלל החזיתות ולהיערך להגנה על הערים

שלב שני - הקרב על מזרח העיר. הבנייה במזרח מוצול, כבפאתי העיר, מאופיינת במבנים נמוכים יחסית, בעלי חצרות, ובבנייה שאינה צפופה. במרחב זה נקטו לוחמי "המדינה האסלאמית" צורת קרב של "השהיה" – הם השתמשו ברכבי תופת והפעילו מחבלים מתאבדים כדי לפגוע באגפים החשופים של הכוחות העיראקיים, שנעו בצורה מהירה אל תוך השטח הבנוי. כמו כן, הארגון ניסה לצפות ולהעריך מבעוד מועד אילו מבנים יכבוש הצבא העיראקי, והכין אותם מראש ללחימה באמצעות חפירה של תשתית תת-קרקעית ענפה במרחב המבנה. דוגמה לכך היא בית החולים אל-סלאם שבמזרח העיר; הארגון אפשר לכוחות עיראקיים להיכנס למבנה של בית החולים, להתמקם בו ולהשתמש במגרש החניה במקום כבחניון לרק"ם. זמן מה לאחר מכן הגיחו לוחמי הארגון מתוך המנהרות שהכינו והרגו את כל חיילי כוחות הקואליציה שנחו במבנה. במקביל חסם הארגון את צירי הגישה למרחב באמצעות שתי מכוניות תופת, וירה אש נ"ט לעבר צירים המובילים. במבנים מרכזיים אחרים בעיר השתמש הארגון בטכניקת "אדמה חרוכה", והשמיד את כל התשתיות בטרם הגיעו אליהן הכוחות העיראקיים.⁷

נוסף על פעולות אלה הפעיל הארגון בפאתי מוצול מערך נרחב של רחפנים, שאספו מידע והכוונו רכבי תופת אל עבר ריכוזי הכוחות העיראקיים. במקביל ללחימה בתוך העיר ניהל הארגון מבצעי תודעה רבים שכללו פיגועי תופת גדולים ברחבי עיראק, במטרה להתסיס את דעת הקהל נגד ראש הממשלה העיראקי, והוצאות להורג אל מול המצלמות של חיילים עיראקים שנפלו בשבי. הארגון אף ביצע פיגועים נגד מרחבים שנכבשו על-ידי כוחות ממשלת עיראק במרחב מוצול, כדוגמת שדה התעופה של העיר, במטרה לטשטש את ההישגים של הכוחות העיראקיים.

שלב שלישי - ההגנה על מערב העיר. העיר העתיקה של מוצול שוכנת בשטח עירוני צפוף המאופיין במבנים בעלי כמה קומות שסמטאות צרות ביניהם, ומבנים עתיקים רבים. אופי הבנייה במקום אפשר לארגון לארגן את המרחב

ללחימה באופן שיקשה מאוד על צבא סדיר לתמרן בתוכו. הארגון גרם לקריסת רוב התשתיות של העיר,⁸ והפך אותה לעיי חורבות.⁹ טופוגרפיה זו אילצה את הכוחות העיראקיים לרדת מכלי הרק"ם, ולכבוש בצורה רגלית בית-בית, תוך שהם נחשפים לשטחי השמדה רבים שנשלטו על-ידי צלפי הארגון.¹⁰ בתוך עיי חורבות אלה שתל הארגון מטעני נפץ ואף עשה שימוש במלכודים רבים, תוך ניצול גופות, צעצועים, אמל"ח ורהיטים לשם כך. נוסף על כך, הארגון השתמש באזרחים כמגן אנושי באופן תדיר. בכל בית שבו התמקמו לוחמי הארגון היו גם אזרחים, כך שהכוחות האוויריים של הקואליציה לא יכלו להפציץ את המבנים בלי לפגוע באזרחים בבתיהם. אזרחים רבים שברחו לברוח עשו זאת דרך שדה הקרב עצמו, מה שהקשה אף יותר על החיילים העיראקים.

במקביל ללחימה בתוך העיר ניהל הארגון מבצעי תודעה רבים שכללו פיגועי תופת גדולים ברחבי עיראק, במטרה להתסיס את דעת הקהל נגד ראש הממשלה העיראקי, והוצאות להורג אל מול המצלמות של חיילים עיראקים שנפלו בשבי

מוצול ועזה - הדומה והשונה הקרב במוצול הוא מקור השראה לארגונים סמי-צבאיים רבים ברחבי העולם. מדובר באחד מהקרבות הגדולים בשנים האחרונות שנערכו בין צבאות סדירים רוויי טכנולוגיה ובין ארגון סמי-צבאי, וכבר היום אנו רואים כיצד ארגונים רבים ברחבי העולם מיישמים חלק מהלקחים ומהטכניקות של "המדינה האסלאמית" בקרב זה בגזרות אחרות. הקרב במוצול יכול לשמש מקור מובהק ללמידה על המלחמה הבאה בערים הגדולות בעזה, מכמה בחינות:

המעברים הקרקעיים מהשטחים הפתוחים לצפופים - שתי הערים מאופיינות במעבר משטח פתוח לשטח בנוי, ומשם אף לשטח בנוי בצפיפות. מבנה הערים הדומה מאפשר לאויב להילחם בכל תא שטח באופן שונה, ולנצל אותו לשחיקת הכוחות בדרך לנכסי המפתח. יתר על כן, השטח הצפוף

בערים הללו מאפשר לאויב להערים הריסות רבות במרחב הלחימה ובכך ליצור מגן¹¹ המגביל עבירות של כלי רק"ם, וכן מאפשר להניח מלכודים רבים בשדה הקרב. מאפיין נוסף שראינו בקרב במוצול וככל הנראה נפגוש גם בעזה הוא ריבוי אזרחים בשדה הקרב עם התקדמות הלחימה אל תוך השטח הבנוי בצפיפות רבה יותר.

השימוש באזרחים והתלות במקורות מימון זרים - בדומה לארגון "המדינה האסלאמית", שפעל במוצול כבתוך שלו, גם תנועת חמאס "מנהלת מדינה" בערים הגדולות ברצועת עזה, ומשכך מוטל על ראשיה לדאוג למענה הומניטרי עבור התושבים. עם זאת, בשני¹² הארגונים משתמשים לא פעם, בעת לחימה, באזרחים ובתשתיות אזרחיות כבמגינים אנושיים.

מנגד, הבדל ניכר בין הארגונים נוגע למידת העצמאות שבה הם מתנהלים – במקרה של חמאס מדובר בתלות ברורה במדינות אחרות ובארגונים בין-לאומיים מחוץ לעזה, בעיקר לצורכי מימון.¹³ זאת בניגוד לבלעדיות של "המדינה האסלאמית" שפעלה במוצול בכוחות עצמה, ללא תמיכה משום מדינה או ארגון חיצוני.

יכולות הצבאות התוקפים וערכיהם מול איכות הלוחמים - מבחינת הצבא התוקף, קיים דמיון יחסי בין כוחות הקואליציה ובין צה"ל. בשני המקרים מדובר בצבאות עתירי טכנולוגיה, המשלבים יכולות אוויריות מתקדמות עם פעילות קרקעית, פועלים בהתאם לאמנת הדין הבינ-לאומית ומשתדלים להימנע מפגיעה באזרחים לא מעורבים במהלך הלחימה. נקודת השוני המרכזית היא באיכות הכוחות הלוחמים, שבמקרה של צה"ל גבוהה בהרבה מבצבא עיראק.

תובנות מהקרב במוצול - ליישום במערכה הבאה בעזה

מניתוח הקרב ומהתבוננות בצורת הלחימה של הארגון במוצול ניתן להגיע לכמה תובנות בנוגע לצפוי במערכה הבאה לכיבוש הערים בעזה, מכמה היבטים: ברובד של הקרקע - היערכות העיר כמבצר וארגון המרחב; בהיבט של

תוחח מתנייע עיראקי במהלך המבצע לכיבוש מוצול, 17 באוקטובר 2016. אחת הטעויות של הכוחות העיראקיים במרחב האבטחה הייתה תנועתם המהירה בשטח הבנוי בדלילות, מול מערכי השהיה, וכך למעשה חשפו את אגפיהם להתקפות של מכוניות תופת וספגו אבדות רבות

שימוש במערכי תת־קרקע וחסוימה של נתיבי גישה למרחב המבוקש, הסב הארגון לצבא אבדות רבות. חשוב לזכור שבלחימה המתרחשת במרחב האבטחה של האויב מוטב לא לרכז בו כוח גדול; אם בכל זאת מרוכז הכוח במרחב אבטחה אחד - יש לוודא שהשטח פתוח יחסית, ואינו מאפשר את בידודו. עיצוב המרחב שנקטה "המדינה האסלאמית" במוצול וארגונו לפני הלחימה, אפשרו לה שרידות לאורך זמן והקשו עד מאוד על לחימת הכוחות המתמרנים ועל העליונות האווירית של כוחות הקואליציה. הכנת המרחב כלה, בין השאר, ביצורים וחסוימות ברחובות, הקרסה של מבנים, חסימת צירים ובנייה של תשתית מנהור תת־קרקעית ענפה. במרחב האבטחה, מטרת הארגון הייתה לעכב את התקדמות כוחות הקואליציה ולהסב לכוחות העיראקיים פגיעות רבות ככל האפשר. לשם כך מלכד צמתים, מבנים ורכבים ומיקש צירים מרכזיים שעיקבו את התמרון ואכן הסבו לכוחות

מבחינת הצבא התוקף, קיים דמיון יחסי בין כוחות הקואליציה ובין צה"ל. בשני המקרים מדובר בצבאות עתירי טכנולוגיה, המשלבים יכולות אוויריות מתקדמות עם פעילות קרקעית, פועלים בהתאם לאמנת הדין הבין־לאומית ומשתדלים להימנע מפגיעה באזרחים לא מעורבים במהלך הלחימה

מול מרחב זה ביעילות ולהכריעו. אחת הטעויות של הכוחות העיראקיים במרחב האבטחה הייתה תנועתם המהירה בשטח הבנוי בדלילות, מול מערכי השהיה, וכך למעשה חשפו את אגפיהם להתקפות של מכוניות תופת וספגו אבדות רבות. הפיזור הגדול של הכוחות במרחב פגע ביכולת לסייע לכוח שנקלע למצוקה. הארגון הכין את המרחב באמצעות פריסת מערכי ביניים במבנים מרכזיים, שאליהם, להערכתו, היו צפויים להיכנס כוחות הצבא העיראקי. כך, באמצעות

האמל"ח - אימוץ טכנולוגיות מהמגזר האזרחי ומלכוד מרחב הלחימה; ובהיבט של האויב - טשטוש הישגי התוקף ושימוש במבצעי תודעה.

כחלק מהכנותיו ללחימה הכין הארגון את העיר בתצורה של מבצר. על בסיס הטופוגרפיה של השטח הבנוי הוא חילק אותה למערכים בכל התחומים, החל באמל"ח וכוח אדם וכלה בתורות ובטכניקות שונות. במערך האבטחה ניהל הארגון קרב השהיה סדור שהתבסס על מערכי ביניים, לדוגמה בבית החולים אל־סלאם, ואילו בשטח הצפוף שממערב לנהר החידקל, ניהל הארגון לחימה הגנתית עיקשת.

תנועת חמאס נערכת אף היא מול כוחות צה"ל בתצורה של מערכים, שהשוני ביניהם הוא בעיקר באמל"ח, בתורות ובטכניקות שונות. יש להבין באיזה מרחב אנו נלחמים, ובעיקר - מה האויב רוצה להשיג ממתחם זה. בהתאם להבחנה זאת אפשר לנסות להבין מהן שיטות הפעולה הצפויות של האויב החמאסי, וכך לנהל את הלחימה

העיר העתיקה במוצול. השטח הצפוף הן במוצול והן בעזה מאפשר לאויב להערים הריסות רבות במרחב הלחימה ובכך ליצור מגן המגביל עבירות של כלי רק"ם, וכן מאפשר להניח מלכודים רבים בשדה הקרב

נוסף על כך, בצבאות המדינתיים חייב להתבצע סנכרון בין האמל"ח החדש ובין המערכות הקיימות בצבא. לפיכך, לארגוני הטרור יתרון מובנה בהיבט של מהירות קליטת הטכנולוגיות החדשות. בעיה נוספת שאופיינית למדינות ריבוניות היא המגבלה המוטלת על קנייה ומכירה של אמל"ח; כלומר, רכש רשמי של מדינה מחייב הגדרה של יחסים מסוימים השוררים בין תעשיות של מדינות, בניגוד לארגוני טרור קטנים שיכולים לבצע רכש פרטי ללא אישורים מיוחדים, אפילו לא מהמדינות שבשטחן הם נלחמים.

נדרשת שפה משותפת לזיהוי הסכנות הכרוכות בטקטיקות החדשות

כבר היום אפשר להיווכח בכמה מהשימושים וההתאמות שנעשו בעזה לטקטיקות שפותחו במוצול: **שימוש ברחפנים** - חמאס משתמשת רבות בשגרה ברחפני תקיפה ותצפית, ונראה שבלחימה הבאה נפגוש רחפנים אלה בכמות גדולה בהרבה ובתצורה

מוביל לשיפור השיח המקצועי ולמודעות רבה יותר לצורך באיסוף מודיעין הנדסי בעזרת רחפנים, תצפיות וכדומה. מודיעין זה מחולק לשני שלבים עיקריים: "נוהל הקרב" - שבו עלינו לנתח את צפיפות השטח הבנוי וצפיפות האוכלוסייה בו; ו"שלב ניהול הקרב" - שבו עלינו להעריך כיצד נראה אותו השטח כרגע, לאחר כמה ימים של הפצצות מקדימות. במהלך הלחימה הקפיד הארגון להסב את קדמת הטכנולוגיה האזרחית לשימושים צבאיים. הדוגמה הבולטת ביותר היא השימוש הנרחב ברחפנים ובכטמ"מים, שמרביתם נקנו ב"שוק האזרחי". לארגוני הטרור יתרון מובהק בהיבט של קליטת אמל"ח חדש על-פני מדינות ריבוניות וצבאות סדירים. האסדרה (רגולציה) והליכי הרכש הסדור, הכוללים פיקוח והוצאת אישורים רבים לאורך שנים, מגבילים ומאריכים מאוד את היכולת של צבאות סדירים לקלוט אמל"ח חדש, בניגוד לארגוני טרור שקולטים אמל"ח במהירות, ללא אישורים מיוחדים וללא אסדרה.

נפגעים רבים. גם בלחימה הבאה בעזה צפוי המרחב שבפאתי השטח לשמש לרוב לעיכוב תנועת כוחותינו, להסתת נפגעים רבים ככל האפשר וכן לאיתור מקור המאמץ העיקרי של ההתקפה. את תוצאות הכנת המרחב בלחימה הבאה נפגוש ככל הנראה כבר בכניסה לרצועת עזה, בתצורה של מנהרות "התקרבות" שיאפשרו התקפות על כוחותינו ממש בתחילת התמרון. העיר עזה, בדומה למוצול, נערכת בתצורה של מבצר. תנועה של צה"ל והגעת הכוחות המתמרנים מכיוון לא צפוי עשויות לצמצם את מספר הנפגעים ולאפשר תנועה מהירה ורציפה של הלחימה. לקח נוסף של הכוחות העיראקיים מהלחימה היה ההכרה בצורך ביצירת כוחות משולבים.¹⁴ שילוב הכוחות סייע ליחידות העיראקיות להתגבר על החסימות ההנדסיות שבהן נתקלו, והנגיש יכולות הנדסיות שנרכשו בפלוגות, כך שכל כוח שהוביל תנועה יכול היה לבצע ביעילות ובמהירות. שילוב יכולות הנדסיות ברמת הפלוגה

משוכללת יותר, כך שנצטרך לשנות את תודעת האיזונים שלנו במרחב. זאת ועוד, רחפני חמאס בשילוב עם רחפנים של כוחותינו ברום הקרוב לקרקע, עלולים ליצור בלבול רב בקרב הכוחות הלוחמים בשטח, ולהקשות על זיהוי "עמית-טורף".

לוחמה אלקטרונית - חמאס מצטיידת ביכולות פשוטות אזוריות של שבשי תג"ם (תדר גבוה מאוד) על-מנת להקשות על הטכנולוגיה המפותחת ועל התלות של צה"ל בתדרים אלה. אמצעים דומים הופעלו גם במוצול, והקשו על הלחימה של הכוחות העיראקיים. כדי להתגבר על המכשולים המחודשים עלינו לדעת כיצד לחזור להילחם "כמו פעם", ללא תלות באמצעים הטכנולוגיים המתקדמים.

עיצוב המרחב שנקטה "המדינה האסלאמית" במוצול וארגונו לפני הלחימה, אפשרו לה שרידות לאורך זמן והקשו עד מאוד על לחימת הכוחות האווירית של כוחות הקואליציה

מלכוד מבנים תמימים - במהלך הלחימה במוצול מלכד הארגון כמעט כל דבר בשדה הקרב: פתחי מבנים, גופות, צעצועים, אמל"ח, רהיטים ועוד ועוד. המלכוד מעניק למגן כמה יתרונות עיקריים: ראשית, הוא מסב נפגעים לתוקף בלי לסכן את כוחותיו. שנית, הוא מביא את התוקף למצב פגיע גם בעת הפיצוץ וגם בעת פינוי הנפגעים, ובסופו של דבר הוא מתעל את התוקף לנתיב שאותו הוא בוחר. תוואי השטח הבנוי הצפוף במוצול דומה מאוד למרכזי הערים בעזה, ולפיכך סביר שגם בלחימה הבאה בעזה נראה מאפיינים דומים בהיבט המלכוד וכן שימוש מסוים ברכבי תופת ואף במחבלים מתאבדים, המוסווים כאזרחים.

דוגמה לכך אפשר למצוא במבצע "צוק איתן" ב"אירוע המרפאה" של יחידה, שבו התפוצצה מנהרת תופת מתחת למבנה ובו מרפאה שבה שהה צוות של היחידה. חמאס העריכה מבעוד מועד שמבנה המרפאה יהיה נוח להתמקמות של כוח צה"ל, ומלכד את תחתית המבנה. ההפעלה של חומר הנפץ הביאה

למותם של שלושה לוחמים בעת שקרס עליהם המבנה.¹⁵

אירוע דומה באותו מבצע התחולל בגזרת הלחימה של פלוגה מגדוד צנחנים 101, כשהכוח התמקם בבית, עזב אותו לכמה שעות וכשחזר גילה שהבית מולכד. דוגמה נוספת נצפתה באחת מגזרות הלחימה, שבה היה מאפיין משותף לכל המבנים הממולכדים: פתחים סומנו בשקיות כחולות, ששימשו לאנשי התנועה מעין סימן אזהרה מוסכם, כדי שאנשיה לא ייכנסו למבנים אלה.

טשטוש קו מגע והישגים - ארגון "המדינה האסלאמית" נהג לטשטש את הישגיהם של כוחות הקואליציה לאחר שהסב נזק ונפגעים לכוחות שכבשו מרחבים מסוימים. גם בחמאס ניתן לראות תופעה דומה שמתבטאת בירי תמ"ס ופצצות מרגמה אל עבר מרחבים שנכבשו על-ידי כוחותינו, וכן באמצעות שימוש בתת-קרקע כדי לפגוע בכוחות שמגינים על מרחבים שנכבשו. טקטיקה זאת צריכה לשנות את התפיסה המבצעית כלפי מרחבים שנכבשו. אם עד היום קו המגע היה ברור, ומרחבים שנכבשו היו בשליטתנו המבצעית, הרי כיום סביר שחמאס תנסה לתקוף דווקא באותם המקומות שבהם נראה לנו שאנחנו בטוחים, כלומר במבנים שכבשנו.

שינוי זה צריך גם לחדד את ההישגים המבצעיים שלנו. מה המשמעות של טיהור? האם יעד נחשב מטוהר לאחר שחיסלנו את כל האויב שזיהינו בו? מה לגבי זיהוי מערכי תת-קרקע מתחת למבנים? מהי שליטה מבצעית במרחב רווי מנהרות? שאלות אלה ורבות אחרות הנובעות משינוי הטקטיקה מחייבות אותנו לוודא שכולנו - הרמה הממונה, המפקדים והפקודים - דוברים שפה אחת המובנת לכולנו בנוגע להתפתחויות בשטח ולהישג המבצע הנדרש.

מערכה תודעתית נרחבת - במהלך כל שלבי הלחימה ניהל הארגון מערכה תודעתית מפותחת במוצול עצמה, בעיראק בכלל, ואפילו בזירה הבינ-לאומית:

- לפני תחילת הקרב צילם הארגון הוצאות המוניות להורג של חיילים עיראקים¹⁶ במטרה לגרום לעמיתיהם לסרב להשתתף במערכה הצפויה על מוצול. סרטונים אלה ואחרים שבהם רכבי תופת מתפוצצים בנגיעה

בכוחות עיראקיים אחרים, הופצו בצבא עיראק.

- הארגון ניהל מבצעי תודעה בקרב האוכלוסייה האזרחית של מוצול, בעיקר כדי להפחידה ולמנוע ניסיונות בריחה של אזרחים מהעיר. מבצעי התודעה כללו הוצאות המוניות להורג של מי שנתפס כשהוא מנסה להימלט מן העיר.

- הארגון ביצע פיגועים רבי-ממדים ברחבי עיראק במטרה להתסיס את דעת הקהל במדינה נגד ראש הממשלה, ובכך למנוע ממנו את התמיכה הציבורית ואת הלגיטימציה שלהן היה זקוק לקראת הקרב מול הארגון במוצול.

מאפיין זה של מבצעי תודעה נפוץ בקרב ארגוני טרור ברחבי העולם, ובעזה הוא בא לידי ביטוי בשתי דרכים עיקריות: האחת - הפצת סרטונים שמציגים את יכולות הארגון לפגוע ביריב, כמו פגיעת נ"ט באוטובוס שהסיע חיילים, או פרסום סרטון "צלב-על" הרמטכ"ל שמבקר ברצועה;¹⁷ והשנייה - ניסיונות לאתר ולהפיץ סרטונים של צה"ל מבצע מה שעשוי להיראות כמו "פשעי מלחמה" ברצועה, במטרה להסב לישראל נזק בזירה המשפטית והתקשורתית ולהקשות עליה ככל האפשר בזירה הבינ-לאומית.

סיכום

מבצע "מהלומת העיט", שנערך במוצול שבעיראק בשנים 2016-2017, כולל בתוכו מאפיינים רבים של הלחימה העכשווית נגד ארגוני טרור סמי-צבאיים ברחבי העולם. הן שדה הקרב והן אופיים הדומה של הארגונים הלוחמים "המדינה האסלאמית" וחמאס, מאפשרים לנו להשליך מהקרב בעיראק על המערכה הבאה הצפויה לנו בעזה. קרב ההגנה שניהל ארגון "המדינה האסלאמית" במוצול יכול בהחלט לשמש מקור השראה לתנועת חמאס בעזה בהיערכותה להגנה. כדי להיות מוכנים לקראת המערכה הבאה, חשוב ללמוד ולהפיק לקחים גם מן ההצלחות וגם מן הטעויות - הן של כוחות הקואליציה והן של ארגון "המדינה האסלאמית".

ההערות למאמר זה מתפרסמות בסוף הגיליון.

